

LAD



*Janusz Nowiński SDB*

LAD









**W** imię Świętej i nierozdzielnej Trójcy. Gdy szybko ubiegają dni żywota naszego, jak cienie słońca i dym giną. My więc Mieczysław z Bożej Łaski książę Polski wszystkim wiernym w Chrystusie, tak obecnie żyjącym, jako też i przyszłym pokoleniom, pragniemy, aby wiadomem było, iż dla miłości Pana naszego Jezusa Chrystusa odkupiciela dusz ludzkich i dla uwielbienia Najświętszej Rodzicielki Jego (...) zakonników ze zgromadzenia cystersów (...) osadziliśmy w miejscu nazwanem Lenda nad rzeką Wartą. (...)  
Działo się w Gnieźnie w dzień uroczystości Św. Wojciecha roku 1145...

Akt fundacyjny księcia Wielkopolski Mieszka III, zwanego Starym, rozpoczyna w 2. poł. XII w. historię opactwa Najświętszej Maryi Panny i św. Mikołaja w Łądzie, jednego z najpiękniejszych zabytków Rzeczypospolitej.

Książę Mieszko Stary osadził tu cysterskich mnichów z Altenbergu koło Kolonii.

W 1551 r. mnisi pochodzenia niemieckiego – nie godząc się, aby opatem Łądu został Polak – opuścili opactwo i udali się do Henrykowa. Od tego momentu w łądzkim klasztorze służą Bogu i Ojczyźnie zakonnicy z Polski. Złoty okres swojej historii Łąd przeżył pod rządami wybitnego opata-mecenasa Mikołaja Antoniego Łukomskiego (1697–1750). Nazwano go drugim fundatorem opactwa. Barokowy wygląd i wyposażenie kościoła i klasztoru zaistniały głównie dzięki jego staraniom.

W 1819 r., decyzją rosyjskiego zaborcy, cysterskie opactwo w Łądzie zostało skasowane.

Po kasacie dobra pocysterskie nabył w 1822 r. hrabia Wacław Gutakowski, który w 1850 r. sprowadził do klasztoru oo. kapucynów. W odwecie za zaangażowanie łądzkiego konwentu w powstaniu styczniowym władze carskie w 1864 r. zesłały zakonników na Syberię, a kościół i klasztor zostały zamknięte.

Opuszczone zabudowania dawnego opactwa kupił w 1888 r. biskup kujawsko-kaliski Aleksander Bereśniewicz i w 1890 r. erygował w Łądzie parafię diecezjalną.

W 1921 r. biskup kujawsko-kaliski Stanisław Zdzitowiecki przekazał łądzki kościół i klasztor Towarzystwu Salezjańskiemu. Salezjanie zorganizowali w Łądzie Niższe Seminarium Duchowne i sierociniec ze szkołą krawiecką.

Podczas II wojny światowej, w latach 1939-1941, niemieccy okupanci utworzyli w klasztorze obóz przejściowy dla księży i zakonników wywożonych stąd do obozów zagłady, a później szkołę Hitlerjugend.

Po wojnie do Łądu powrócili salezjanie.

Od 1952 r. w zabudowaniach klasztoru mieści się Wyższe Seminarium Duchowne Towarzystwa Salezjańskiego.

W 2009 r. kościół i klasztor w Łądzie zostały wpisane na listę Pomników Historii.







Opactwo w Lądzie, zlokalizowane na prawym brzegu Warty, opodal słowiańskiego grodu Lenda broniącego przeprawy na szlaku handlowym z Kalisza do Gniezna, jest jednym z najstarszych i wzorcowych cysterskich cenobiów na naszych ziemiach. Klasztor, położony malowniczo na stoku północnego brzegu pradoliny Warty, znajduje się dziś na terenie Nadwarciańskiego Parku Krajobrazowego. Objęty ochroną obszar środkowego biegu rzeki wyróżniają zakola starorzeczy oraz rozległe łąki i nadrzeczne zarośla – ostoja licznych gatunków ptaków i roślin.





# Klasztor



Brama zakonnej klauzury oddzielała przestrzeń klasztoru od świata zewnętrznego.

Klasztor, jako dom wspólnoty mnichów, stanowił dla każdego z nich miejsce, w którym przez całe życie, zgodnie z zaleceniami reguły, służył Bogu i ludziom.

Nie wiemy jak klasztor wyglądał pierwotnie.

Gotycki gmach wzniesiony w połowie XIV w. na czworobocznym planie architektonicznym, z wirydarzem w centrum otoczonym korytarzami krużganków, których północne skrzydło łączy się z kościołem, prezentuje układ typowy dla cysterskich opactw, gdzie gmach klasztoru i kościół tworzą organiczną całość.

Budowla gotycka klasztoru powstała dzięki hojności polskiego rycerstwa.

Udział rycerskich rodów w rozbudowie opactwa dokumentują herby w zwornikach sklepień krużganków i w oratorium św. Jakuba Apostoła.

W 1. ćwierci XVIII w. budynek klasztoru poddano barokowej przebudowie według projektu Pompea Ferrariego.







## Krużganki

Korytarze krużganków od ponad 600 lat są głównym traktem komunikacyjnym klasztoru. Dla cysterskich mnichów były też miejscem modlitewnych procesji i medytacji. Tej ostatniej miały sprzyjać obrazy ilustrujące cysterską historię i jej świętych bohaterów, zawieszane pod łukami gotyckich sklepień. Powstały w latach 1714-1718 na zlecenie opata Łukomskiego i są dziełem Adama Swacha, franciszkańskiego malarza z Poznania. Z cyklu 26 wielkich płócien do naszych czasów przetrwało 20.







## Kapitularz

*Hic locus odit nequitiam, amat pacem, punit crimina, conservat iura, honorat probos.*

(To miejsce nienawidzi niegodziwości, kocha pokój, karze występki, zachowuje prawa, wynagradza prawych.  
– Inskrypcja nad wejściem do kapitularza)

Sala kapitularza, wzniesiona ok. połowy XIV w., to miejsce spotkań, narad oraz sądów cysterskiej wspólnoty. Gotyckie sklepienie, wsparte na centralnie usytuowanym filarze, jest rzadkim przykładem tego typu rozwiązań konstrukcyjnych. Biblijne sceny na ścianach (początek XVIII w.) nawiązują treścią do sędowniczej funkcji kapitularza. Zaplecki ław dla zakonników to jedyny w swoim rodzaju ilustrowany poczet cysterskich świętych i błogosławionych. Po 1722 r. kapitularz zamieniono na kaplicę, wtedy też stanął w nim stiukowy ołtarz.









## Oratorium św. Jakuba Apostoła

Najcenniejszym zabytkiem klasztoru jest gotyckie oratorium św. Jakuba Apostoła z unikalną polichromią z ok. 1370 r. Po 1350 r. rycerz Wierzbęta z Paniewic – starosta generalny Wielkopolski – przy wsparciu króla Kazimierza Wielkiego, abpa Jarosława Bogorii-Skotnickiego i rycerstwa wielkopolskiego rozbudował klasztor w Łądzie. Z tego czasu pochodzi jego obecne rozplanowanie. Malowidła w oratorium upamiętniają akt fundacji i dobrodziejów klasztoru. Powstały najprawdopodobniej na zlecenie opata Łądu Jana, a wykonał je cysterski mnich przybyły z okolic Kolonii. Polichromia oratorium św. Jakuba Apostoła należy do najcenniejszych zabytków malarstwa gotyckiego w Polsce.



Mimo iż oratorium znajdowało się na terenie klasztoru, było przeznaczone dla rycerstwa, i jest dziś bezcennym źródłem wiedzy o jego obyczajach. Wyraźne cechy rycerskiego etosu i kultury dworskiej z. poł. XIV w. prezentuje *Scena Fundacyjna* oraz scena *Pokłonu Trzech Króli*. Pierwsza przedstawia rycerza Wierzbietę i jego rodzinę klęczących wraz z cystersami przed św. Jakubem odzianym w strój pielgrzyma do Compostelli, druga ukazuje monarchów w trakcie wędrówki do stajenki w uroczystej paradzie królewskiego orszaku. Matka Boża wita ich jako królowa

w modnie skrojonej sukni. Wyobrażenia patronów rycerskiego stanu: św. Jerzego i św. Marcina miały być przypomnieniem rycerskich powinności – walki ze złem oraz opieki nad słabymi i ubogimi. Towarzysząca wizji *Sądu Ostatecznego* ilustracja ewangelicznej przypowieści o *Pannach Mądrych i Głupich* dała malarzowi okazję do ukazania modnych wówczas strojów noszonych przez damy dworu. Uwiecznione w oratorium herby 22 rodów rycerskich są jednym z najstarszych źródeł do rozpoznania znaków rodowych polskiego rycerstwa.



Incipit  
Evangelium  
secundum  
Mattheum

Incipit  
Evangelium  
secundum  
Mattheum

Incipit  
Evangelium  
secundum  
Mattheum





## Sala Opacka

Nowy kapitularz na piętrze klasztoru, zwany dziś Salą Opacką, powstał w 1722 r. według projektu Pompea Ferrariego. Przestronne i jasne wnętrze zdobią freski Adama Swacha. Na plafonie ukazano alegorię ludzkiego życia jako drogi wiodącej przez naśladowanie Chrystusa i świętych do nieba, lub przez grzechy i występki do piekielnej otchłani. Fryz pod plafonem prezentuje galerię wizerunków łądzkich opatów. Sala Opacka jest obecnie jedną z sal wykładowych Seminarium oraz czytelnią seminaryjnej Biblioteki.







## Kościół



Pierwszy kościół łódzkiego opactwa, zbudowany na przełomie XII i XIII w., rozebrano w połowie XVII w.

Wzniesiona na jego miejscu barokowa świątynia składa się z dwóch stylistycznie różnych części. Wschodnia część (prezbiterium i transept), wzniesiona do końca XVII w. według planów Józefa Szymona Bellottiego, powtarza układ świątyni średniowiecznej zbudowanej na planie krzyża.

Para strzelistych wież przy prezbiterium od wschodu tworzy efekt przypominający fronton kościoła.

Zachodnia część na planie centralnym, powstała w latach 1728-1730 na zlecenie opata Łukomskiego, jest dziełem włoskiego architekta Pompea Ferrariego.

To niezwykle dzieło, skomponowane z przestrzeni i światła, wieńczy monumentalna kopuła.

Barokową świątynię konsekrował w 1743 r. prymas Polski arcybiskup Krzysztof Antoni Szembek.







## Prezbiterium

Zgodnie z tradycją cysterskiej architektury prezbiterium kościoła zamknięte jest prostą ścianą. Wypełnia ją monumentalna nastawa głównego ołtarza powstała w 1721 r. w warsztacie Ernesta Brogera i Jana Erntzgebera, śląskich artystów z Głogowa. W pierwotnej formie polichromia ołtarza imitowała marmur, obecna kolorystyka pochodzi z 1855 r. Cztery obrazy Adama Swacha z 1713 r. ukazują na ścianach prezbiterium sceny z tradycji cysterskiej modlitwy. Na jednym z nich aniołowie zapisują zasługi modlących się zakonników, których twarze to portrety ówczesnych mieszkańców lądzkiego klasztoru.





W latach 30. XVIII w. stalle otrzymały ażurowe akantowe zwieńczenia z kartuszami herbowymi opatów wznoszących Łądzką świątynię: Jana Zapolskiego (herb Pobóg) i Mikołaja Antoniego Łukomskiego (herb Szeliga).  
Towarzyszą im kartusze z inskrypcjami łączącymi poszczególne godziny zakonnego *Officium* z rozważaniem Męki Pańskiej.  
Kapucyni, odnawiając wnętrze kościoła w 1852 r., skrócili stalle i przemaalowali ich pierwotną kolorystykę imitującą marmur na brunatny kolor.



## Stalle

*Gdy stajesz przed Bogiem, nie bądź leniwego serca!  
Albowiem gdy serce się nie modli,  
na próżno pracują wargi.*

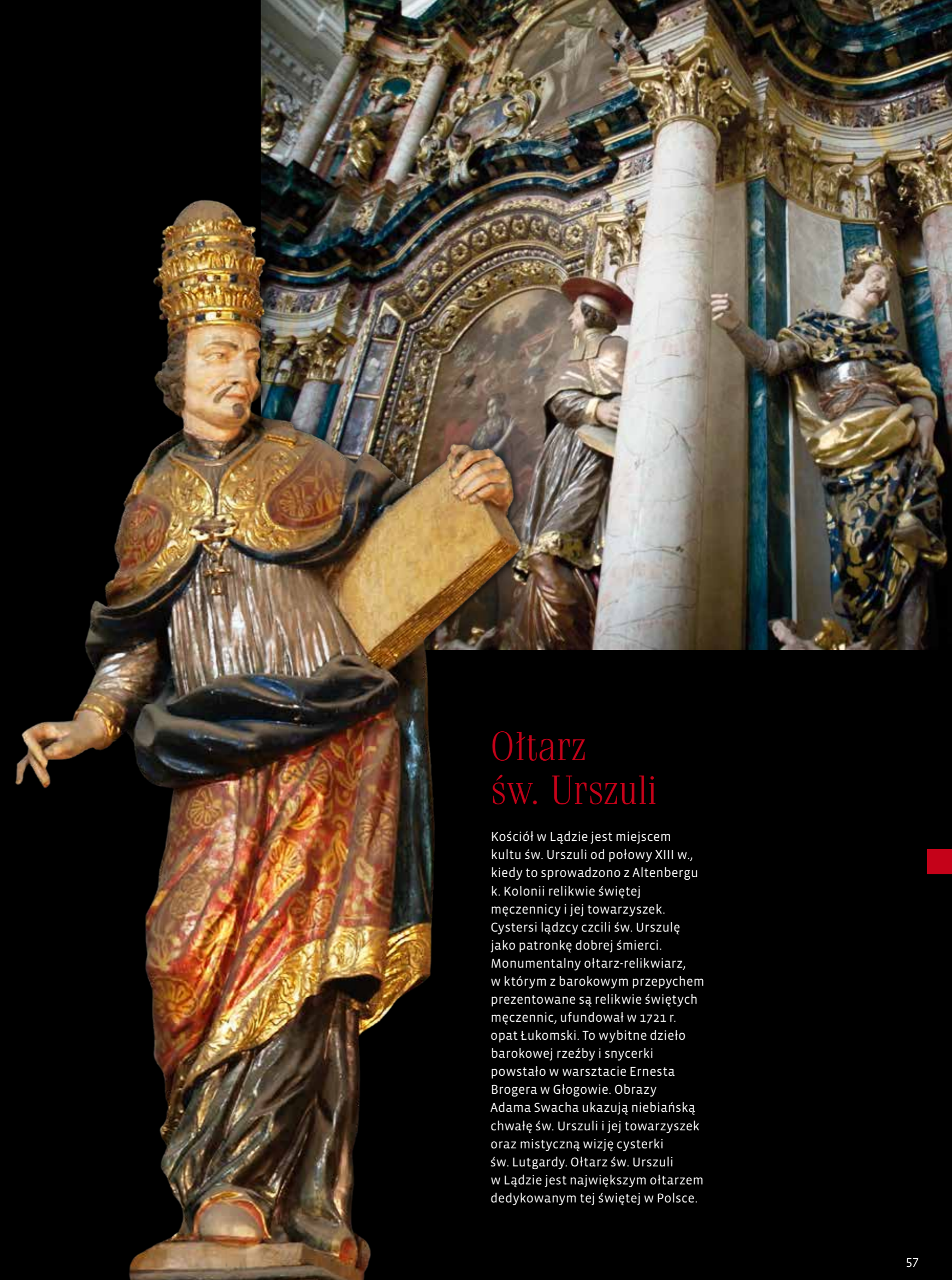
To przesłanie towarzyszyło zakonnikom, gdy siedem razy w ciągu dnia i nocy gromadzili się w stallach, aby się modlić. Przejście po lwach, tworzących stopnie schodów stali, symbolizowało zwycięstwo nad złem i szatanem. Według miejscowej tradycji stalle w Łądzie są dziełem zakonnego snycerza brata Adriana, powstały w latach 80. XVII w. W ich bogatą ornamentykę wkomponowane są postacie aniołów, ozdobne maski oraz malowane wizerunki świętych patronów łądzkiego konwentu.





## Ołtarze boczne

W czasach cysterskich łądzka świątynia posiadała dziewięć ołtarzy bocznych rozlokowanych w ramionach transeptu i w jej zachodniej części. Dwa bliźniacze formą ołtarze z marmoryzowanego stiuku przy bocznych ścianach części zachodniej: św. Bernarda z Clairvaux i św. Jana Bosko (pierwotnie św. Stefana Hardinga) powstały w latach 30. XVIII w. Wykonali je śląscy stiukatorzy według projektu Pompea Ferrariego.



## Ołtarz św. Urszuli

Kościół w Łądzce jest miejscem kultu św. Urszuli od połowy XIII w., kiedy to sprowadzono z Altenbergu k. Kolonii relikwie świętej męczennicy i jej towarzyszek. Cystersi łądzcy czcili św. Urszulę jako patronkę dobrej śmierci. Monumentalny ołtarz-relikwiarz, w którym z barokowym przepychem prezentowane są relikwie świętych męczennic, ufundował w 1721 r. opat Łukomski. To wybitne dzieło barokowej rzeźby i snycerki powstało w warsztacie Ernesta Brogera w Głogowie. Obrazy Adama Swacha ukazują niebiańską chwałę św. Urszuli i jej towarzyszek oraz mistyczną wizję cysterki św. Lutgardy. Ołtarz św. Urszuli w Łądzce jest największym ołtarzem dedykowanym tej świętej w Polsce.



W ołtarzu-relikwiarzu św. Urszuli i jej Towarzyszek w Łądzie przechowywane są m.in. 54 głowy relikwiarzowe Kolońskich Męczenniczek okryte cennymi tkaninami i dekorowane tekstylnymi kwiatami. Każdą z głów okrywają 3 warstwy dekoracyjnych tkanin, z których najmłodsza, wierzchnia, pochodzi z połowy XIX w., najstarsza zaś sięga czasów średniowiecza, kiedy to w połowie XIII w. relikwie

trafiły z Altenbergu do Łądu. W grupie średniowiecznych tekstyliów najcenniejszą jest zachowana w trzech fragmentach złotolita tkanina z licznymi tarczami herbowymi rycerstwa z Nadrenii i krain ościennych. Kolekcja relikwii w ołtarzu-relikwiarzu św. Urszuli stanowi unikalny w skali naszego kraju, i bardzo rzadki w Europie, zespół zachowany wraz z oryginalną dekoracją.





## Ołtarz św. Krzyża

Wspaniały ołtarz św. Krzyża w południowym ramieniu transeptu jest świadectwem pobożności pasyjnej i nabożeństwa do Chrystusa Ukrzyżowanego, którymi wyróżniały się cysterskie klasztory. Wykonali go artyści ze Śląska w latach 30. XVIII w. według projektu Pompea Ferrariego. Kompozycja architektoniczna ołtarza, rzeźby oraz stiukowa marmoryzacja nawiązują do rzymskich dzieł Francesca Borrominiego i Andrei Pozza. Dynamiczną architekturę nastawy dopełniają towarzyszące Chrystusowi Ukrzyżowanemu figury Matki Bożej, św. Jana Apostoła i aniołów.





Doskonałe rzeźby świętych męczenników: Floriana i Sebastiana oraz Stanisława Biskupa i Wojciecha wyróżniają dwa symetrycznie skomponowane rokokowe ołtarze przy filarach części zachodniej kościoła, dodano je do wystroju kościoła w 2. poł. XVIII w.



## Ołtarz Męczenników

W 2013 r. jeden z barokowych ołtarzy w transepcie kościoła został poświęcony męczennikom II wojny światowej – duchownym więzionym w Łądzie i zamordowanym w Dachau oraz „Poznańskiej Piątce” salezjańskich wychowanków. W centrum nowego antepedium ołtarza umieszczona jest urna z kamieniami z Bloku 28 obozu zagłady w Dachau, w którym byli więzieni polscy kapłani. Autorem antepedium i obu obrazów w ołtarzu jest Janusz Szpyt.



## Ambona

Arkada, łącząca część wschodnią świątyni z częścią zachodnią, jest miejscem lokalizacji ambony – dzieła snycerzy i rzeźbiarzy z Rawicza i Rydzyny z 1735 r. Rokokową ornamentykę dodano podczas renowacji ambony w 1790 r. Płaskorzeźbione sceny na balustradzie schodów i koszu ilustrują ewangeliczne przypowieści o głoszeniu i skuteczności Słowa Bożego. Dopełnieniem ich treści są rzeźbione postacie czterech Ewangelistów. Baldachim ambony wieńczy św. Bernard z Clairvaux klęczący pośród świętych ojców Kościoła: Ambrożego, Grzegorza Wielkiego, Hieronima i Augustyna.





## Konfesjonały

Prawdziwą ozdobą łódzkiej świątyni są cztery dębowe konfesjonały w narożach części zachodniej – klejnoty późnobarokowej rzeźby i snycerki. Projektantem ich rozbudowanej struktury, dekorowanej splotami regencyjnego ornamentu, jest Pompeo Ferrari. Projekt zrealizował ok. 1740 r. śląski warsztat pracujący wcześniej dla cystersów w Henrykowie. Każdy z konfesjonałów jest zwieńczony postacią pokutnika: króla Dawida, św. Piotra, św. Marii Magdaleny i księcia Akwitanii Wilhelma.





## Organy

Przykryty czasą kopuły chór muzyczny w zachodniej części kościoła stał się idealnym akustycznie miejscem dla lokalizacji organów. Ten dwudziestogłosowy barokowy instrument - dzieło Józefa Köglera, cysterskiego organmistrza z Przemętu - po raz pierwszy zabrzmiał pełnią swego dźwięku na Boże Narodzenie 1734 r. Czteroczęściowy prospekt organów, ozdobiony ażurowymi splotami akantowej wici, wieńczą patroni muzyki sakralnej: król Dawid i św. Cecylia oraz postacie muzykujących aniołów.





## Dekoracje sklepień

W latach 90. XVII w. sklepienia prezbiterium i transeptu oraz fryz koronujący ściany wschodniej części świątyni otrzymały, wybitną w swojej klasie, dekorację sztukatorską. Jej projektantem był Józef Szymon Bellotti. To mistrzowskie dzieło zrealizowali jego włoscy współpracownicy z warszawskiego zespołu. Sploty liści akantu i owocowo-kwiatowe girlandy tworzą tu efektowne obramienie dla polichromii

dekorujących sklepienia. W prezbiterium przedstawiono sceny pasyjne. W południowym ramieniu transeptu sceny z życia Bernarda z Clairvaux autorstwa Adama Swacha, on również namalował *Chwałę świętych w niebie* w kopule transeptu. W północnym ramieniu transeptu freski Łukasza Raedtkego – cystersa z Przemętu – ukazują św. Urszulę jako patronkę dobrej śmierci oraz Matkę Bożą jako opiekunkę zakonu cystersów.



## Kopuła

Bryłę łódzkiej świątyni wyraziście akcentują strzeliste hełmy wież i czasza kopuły, zwieńczona malowniczo skomponowaną latarnią. Monumentalna, 38-metrowa kopuła łódzkiego kościoła uważana jest za szczytowe osiągnięcie w twórczości Pompea Ferrariego – jednego z najwybitniejszych architektów czynnych w Polsce w 1. poł. XVIII w. Konstrukcja kopuły wsparta jest na gurtach. Takie rozwiązanie pozwoliło na umieszczenie w jej czaszy okien, dzięki którym wewnątrz tej części świątyni wypełnione jest światłem. Z galerii wokół latarni roztacza się niepowtarzalny widok na pradolinę Warty.











## Freski kopuły

Polichromia wypełniająca pola kopuły jest dziełem śląskiego freskanta Jerzego Wilhelma Neunhertza z lat 1731–1732. Zgodnie z zamysłem opata Łukomskiego Neunhertz ukazał alegoryczną wizję Kościoła jako domu wzniesionego przez Mądrość Bożą (por. *Księga Przysłów* 9, 1–2). Mistyczny gmach wspiera siedem kolumn – siedmiu najwybitniejszych ojców i doktorów Kościoła: Hieronim, Grzegorz Wielki, Bonawentura, Bernard z Clairvaux, Tomasz z Akwinu, Augustyn, Ambroży. Ich dzieła piętrzą się na freskach niczym architektoniczne podpory.

Centralny fresk nad arkadą ukazuje tryumfujący nad herezją orszak sług Bożej Mądrości. Scena ta jest również alegorią tryumfu Kościoła katolickiego. Mądrość Boża, ukazana z lewej strony jako matrona z berłem i w koronie, przez bramę symbolizującą Kościół prowadzi podążających jej szlakiem do nieba. W perspektywie tryumfalnego łuku bramy ukazany jest Bóg jako Mądrość Odwieczna pochylony nad księgą. Freski Jerzego Wilhelma Neunhertza w Łądzie należą do najcenniejszych barokowych polichromii w Polsce.



Wśród dzieł sztuki podziwianych w Łądzie prawdziwą perłą jest późnogotycki rzeźbiony tryptyk z figurami Matki Bożej z Dzieciątkiem Jezus, św. Katarzyny, św. Barbary, św. Stanisława Biskupa i św. Mikołaja. Tryptyk z Łądu należy do popularnych w średniowieczu tzw. ołtarzy szafastych z zamykanymi skrzydłami bocznymi. Wnętrze ołtarza z figurami świętych było ukazywane zwykle w niedziele, dni świąt i uroczystości. Cechy formalne dzieła, w tym krój szat postaci kobiecych, a zwłaszcza sukni św. Barbary, pozwalają datować Tryptyk z Łądu na 1. ćwierć XVI w.



Bogaty skarbiec łódzkiego kościoła, którego zasoby sięgały czasów fundacji opactwa w XII w., uległ rozproszeniu po jego kasacji. Do kolegiaty Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Kaliszu trafiła bogato zdobiona srebrna patena ①, którą (razem z niezachowanym kielichem) książę Wielkopolski Mieszko III ofiarował cystersom w Łądzie po 1193 r., upamiętniając w ten sposób odnowienie fundacji opactwa. Na rewersie pateny ukazany jest patron łódzkiego cenobium św. Mikołaj, książę Mieszko z kielichem i pateną, opat Łądu Szymon oraz twórca pateny – pochodzący z Kolonii złotnik Konrad.



Cennym zabytkiem staropolskiego złotnictwa jest srebrna, partiami złociona monstrancja ② z ok. 1660 r., dzieło poznańskiego złotnika Wojciecha Budzyniewicza. Została wykonana dla należącego do cystersów kościoła śś. Piotra i Pawła w Zagórowie. Krótco przed kasatą opactwa w 1819 r., decyzją opata Antoniego Raczyńskiego, została – jako lżejsza – przeniesiona do kościoła w Łądzie, a do kościoła w Zagórowie (gdzie pozostaje do dziś) trafiła z Łądu okazała, srebrna i złociona monstrancja ③ zamówiona w 1736 r. przez opata Łukomskiego u gdańskiego złotnika Lorenza Dietricha. Jej dekorację, obok promienistej glorii z motywem Oka Opatrzności, tworzą personifikacje cnót: Wiary, Nadziei i Miłości oraz księżęca mitra w zwieńczeniu, przywołująca zapewne osobę księcia Mieszka Starego – fundatora opactwa.



Paramenty liturgiczne służące dzisiaj podczas nabożeństw w łódzkiej świątyni pochodzą w większości z licznych darów, jakie w latach 50. XIX w. otrzymali dla Łądu oo. kapucyni.





④



⑤



⑥

Wśród kielichów mszalnych zachowanych w skarbcu kościoła najstarszym jest gotycki kielich ④ z końca XV w. Piękną formę posiada kielich ⑤ z 1. połowy XVII w., o owalnym nodusie z postaciami aniołów i bogato dekorowanej stopie z herbem Ogończyk i inicjałami fundatora KZ/GK.

Najpiękniejszym kielichem ⑥ łódzkiego skarbcza jest dzieło złotnika z ok. 1680 r., sygnowane puncą z inicjałami „CN”. Kielich dekorowany jest bogatym ornamentem, kamieniami szlachetnymi, główkami aniołków i symbolami Męki Pańskiej na nodusie.

W 1852 r. do kościoła w Łądzie trafiły relikwie Drzewa Krzyża Świętego, które oo. kapucyni umieścili w okazałym krzyżu ⑦, wykonanym z użyciem wcześniejszych detali w warszawskiej fabryce Norblina.

W tym samym roku oo. kapucyni zamówili dla łódzkiego kościoła nowy relikwiarz św. Urszuli ⑧. Model popiersia, prezentującego świętą w typie rzymskiej westalki, wykonał warszawski rzeźbiarz Adam Zeltt. Relikwiarz został wykonany z posrebrzonej miedzi nowatorską techniką galwanoplastyki w warszawskiej fabryce Karola Juliusza Mintera.



⑧



⑦



W 1744 r., na zlecenie opata Mikołaja Antoniego Łukomskiego, toruńscy złotnicy Jan Letyński i Jan Hausen wykonali dla głównego ołtarza łódzkiego kościoła srebrny tron wystawienia Najświętszego Sakramentu, srebrne antepedium oraz komplet lichtarzy. Baldachim wieńczący tron koronuje eucharystyczny symbol pelikana. Pod baldachimem ukazany jest Bóg Ojciec i gołębica Ducha Świętego. W centrum kompozycji, w promienistym wieńcu widnieje monogram imienia Maryja. Po kasacji opactwa w 1819 r. te cenne dzieła sztuki złotniczej zostały przewiezione do katedry we Włocławku, gdzie dekorują dziś ołtarz kaplicy Najświętszego Sakramentu.



W 2002 roku Wyższe Seminarium Duchowne Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie obchodziło jubileusz 50-lecia swojego istnienia. Na tą uroczystość papież Jan Paweł II przekazał cenny dar – srebrny i pozłacany kielich, dekorowany kamieniami szlachetnymi i medalionami z eucharystycznymi symbolami wykonanymi w emalii. To wybitne dzieło wykonał monachijski złotnik Neumayr. Na spodzie stopy kielicha umieszczony jest herb ofiarodawcy – papieża Jana Pawła II.

Z okazji jubileuszu Wyższe Seminarium Duchowne w Łądzie otrzymało też dwa dzieła współczesnego złotnictwa polskiego – srebrny kielich i patenę. *Calix passionis* – kielich Męki Pańskiej symboliką swojej dekoracji nawiązuje do zbawczej Krwi Chrystusa, która na Golgocie spłynęła na ziemię, obmywając świat z grzechów. Symboliczny sens kielicha przywołują słowa Chrystusa wypisane na stopie: *Hoc est calix sanguinis mei* (to jest kielich krwi mojej). Patena, udekorowana wczesnochrześcijańskim symbolem eucharystycznym ryby z koszem chlebów (niello i inkrustacja złotem) i dwunastoma kamieniami szlachetnymi na krawędzi, obrazuje Chrystusa i apostołów na uczcie Ostatniej Wieczerzy. Kielich został wykonany przez Bożenę Wojtaszek, patena przez Witolda Skierniewskiego; projektantem obydwu naczyń liturgicznych jest ks. Janusz Nowiński.



W kościele parafialnym w Zagórowie, miasteczku należącym niegdyś do opactwa w Łądzie, przechowywany jest zespół dwudziestu jeden popiersi relikwiarzowych, które zostały wykonane dla łądzkiego kościoła w 4. ćwierci XVII w. przez warsztat tworzący w nim stalle. Każdy z relikwiarzy prezentuje popiersie kobiece lub męskie z przeszklonym okulesem na relikwie na piersiach, ustawione na skrzynkowym cokole z przeszklonym okienkiem na frontowej ścianie. Pojemne skrzynki cokołów mogły pomieścić relikwie kości i ich fragmenty. Spójna forma tych popiersi oraz ich liczba pozwalają przypuszczać, że stanowiły pierwotnie część jednorodnej kompozycji i nie wykluczone, że była to nastawa ołtarza, w którym eksponowano w łądzkim kościele relikwie św. Urszuli i męczenników z jej orszaku. Gdy w 1721 r. opat łukomski ufundował obecny ołtarz-relikwiarz św. Urszuli poprzedni ołtarz z relikwiarzami przeniesiono do kościoła w Zagórowie, gdzie po 1764 r. został zdemontowany. Zachowane popiersia relikwiarzowe odrestaurowano w 2000 r.



Zachowana w Łądzie *Tabula Memorialis* to unikalny w swojej formie katalog-nekrolog cysterskich opactw w Polsce. Wykonano ją na jubileusz 600-lecia istnienia łądzkiego opactwa, uroczyste obchodzony w 1745 r. Na 14 polach, przysłoniętych wysuwanymi tablicami z symbolami śmierci i przemijania, umieszczono historyczne informacje o polskich opactwach cysterskich zestawionych według ówczesnej chronologii ich fundacji. Katalog opactw otwiera Łąd. Wanitatywne symbole przysłaniające kwatery tablicy dawały zakonnikom okazję do rozmyślań o śmierci i znikomości ziemskiej chwały.



Obraz Adama Swacha z krużgan-ków klasztoru ukazujący alegorię rozwoju zakonu cystersów w Polsce jest – obok *Tabula Memorialis* – cennym dokumentem tradycji utrzymującej, że Łąd to najstarsze polskie opactwo, od którego bierze początek cysterska historia na naszych ziemiach. W prawym narożniku tablicy prezentującej cysterskie klasztory uwieczniono wygląd zabudowań łądzkiego opactwa przed barokizacją.

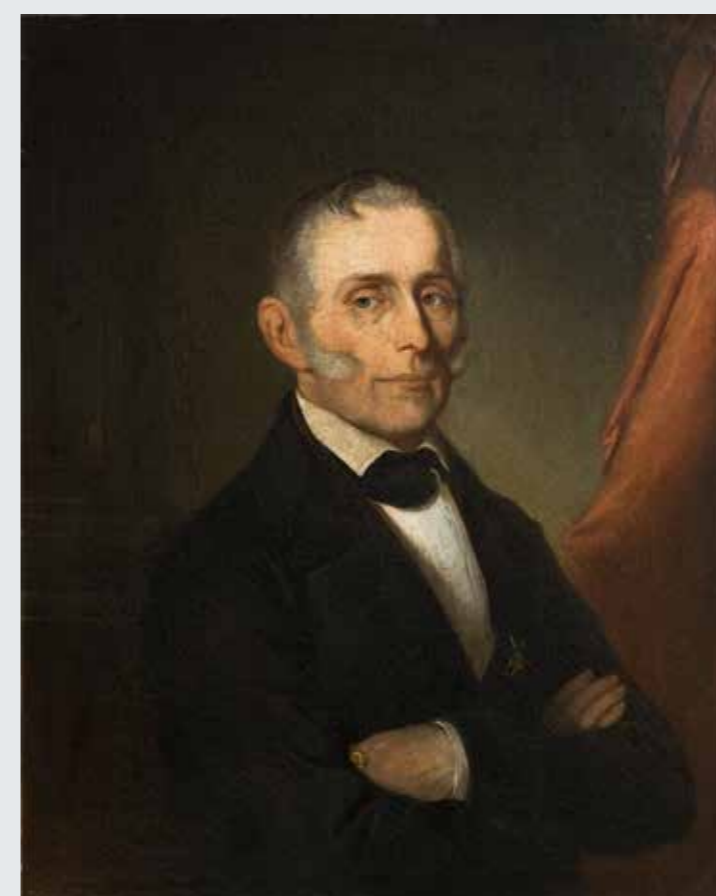
Obraz *Upomnienie za grobu* to oryginalny przykład ilustracji tematu *memento mori*. Scena ukazuje historię kapłana z diecezji Lincoln, który po śmierci w 1153 r. ukazał się swojemu biskupowi z napomnieniem: zmień życie, uporządkuj sumienie, odrzuć pychę i chciwość, gdyż inaczej nie osiągniesz chwały nieba!



Portret Mikołaja Antoniego Łukomskiego – najwybitniejszego opata Łądu, mecenas sztuki, filozofa, sekretarza królewskiego – jest dziełem warszawskiego malarza Józefa Rajceckiego. Portret powstał w 1747 r. kiedy to opat Łukomski uroczyście świętował jubileusz 50-lecia kapłaństwa i piastowania opackiej godności. W prawej dłoni opat-mecenas trzyma plan swojego *opus magnum* – zachodniej partii łądzkiego kościoła.

Uwagę w portrecie przykuwa twarz 75-letniego wówczas Łukomskiego o wyrazistych rysach, z łagodnym uśmiechem na ustach i radosnym spojrzeniem wpatrzonych w widza szarych oczu. Portret Łukomskiego osadzony jest w oryginalnej, wykonanej specjalnie dla niego ramie, będącej cennym przykładem tzw. „ramy dedykowanej”, czyli obramienia ikonograficznie związanego z treścią obrazu.

Trudny czas po kasacie łądzkiego opactwa w 1819 r. dokumentują portrety osób, dzięki którym ten bezcenny zabytek ocalał. Staraniem hrabiostwa Wacława i Józefa Gutakowskich, od 1822 r. dziedziców łądzkich dóbr, w 1850 r. klasztor i kościół w Łądzie objęli oo. kapucyni. Portrety obojga Gutakowskich powstały około połowy XIX w. Portret ówczesnego prowincjała kapucynów o. Beniamina Szymańskiego, autorstwa Antoniego Karola Kolberga z Warszawy, prezentuje gorliwego kapłana i zakonnika, żarliwego patriotę, późniejszego biskupa podlaskiego internowanego przez Rosjan. Jego zaangażowanie na rzecz Łądu współcześni porównywali z mecenasowską pasją opata Łukomskiego.







W okresie zaborów w malarstwie polskim panowała tendencja do tworzenia sztuki narodowej, inspirowanej m. in. rodzimym krajobrazem. W dziełach sztuki starano się uwiecznić wybitne pamiątki przeszłości zniewolonej Ojczyzny, postrzegane jako pomniki jej dawnej świetności. Jednym z takich dzieł jest obraz warszawskiego pejzażysty Marcina Zaleskiego z widokiem dawnego opactwa w Łądzie. Cechy formalne obrazu pozwalają datować jego powstanie około połowy XIX w.

Detalem precyzyjnie potwierdzającym ten czas jest postać brodatego kapucyna w słomkowym kapeluszu, idącego ścieżką od przeprawy na Warcie. Malując budynki klasztoru i kościoła, artysta – jako prekursor tej metody – wykorzystał dagerotypową fotografię. W efekcie około połowy XIX w. powstał niezwykle wierny zapis architektury i otoczenia kompleksu budowli łądzkiego opactwa wraz z rozebrany na przełomie XIX i XX w. pałacem opata Łukomskiego.





The former Cistercian abbey of Our Blessed Virgin Lady and St. Nicolas in Łąd upon Warta are the most beautiful historic buildings in Poland. They are thought to be the monuments of history as well as the priceless gems of the Gothic and Baroque art. The monastery, situated on the hillside of a north bank of Warta, is in the centre of the Warta National Park. The area of the middle river valley, which is under environmental protection, includes the meanders of an old riverbed, the extensive meadows, and a riverside. It is a feeding and breeding area for numerous bird and a natural environment of countless plant species.

At the turn of 9th century on the right bank of Warta, next to a trade route from Kalisz to Gniezno, appeared a Slavic fortified city called Lenda. Very close to the city, around 1175, duke of Greater Poland, Mieszko the Old, established a Cistercian monastery. Monks from Altenberg were settled there. At the turn of 13th century, Cistercian monks built first monastic buildings and a Romanesque church that does not exist in today's world. In the second half of the 16th century, thanks to the General Starost of Greater Poland Wierzbicka of Paniewce, king Kazimierz the Great, and the Greater Poland knights, the church was extended. The current plan of the monastery and its Gothic decor come from this period.

In 1551 monks of German origin do not agree to choose a man of Polish origin to be Abbot of Łąd. So they leave the abbey and go to Henryków in Silesia. From that moment, the monastery of Łąd is taken over by Polish monks. In 1651 Jan Zapolski initiates the renovation of the Łąd temple into the Baroque style. The golden era of Łąd dates back to the moment when Antoni Mikołaj Łukomski (1697–1750) is a ruler. He was called a second sponsor of the abbey. The current outline and the decor of the church in Łąd are the results of his efforts.

In 1819 under the pressure of Russian invaders, the Cistercian abbey in Łąd was closed down. In 1850 the church and the monastery were owned by the Capuchin Friars. They tried to redecorate the buildings that had fallen into ruin. Tsar government sent the monks into exile (to Siberia) because of their involvement in the January Uprising, and the monastery and the church were closed down. The abbey buildings were purchased by the Bishop of Włocławek, Aleksander Bereśniewicz. In 1890 he founded a diocesan parish in Łąd.

In 1921 Bishop of Włocławek Stanisław Zdzitowiecki donated the church and the monastery in Łąd to the Salesian Society. The Salesians ran in Łąd a Lower Seminary and an orphanage with a tailoring school. During WW II the Salesians were forced to leave the monastery. The Nazi closed the church, and (between 1939–41) turned it into a transit camp for the arrested priests and monks. Than they were transported to the extermination camp in Dachau. Lots of them, including Blessed Bishop Michał Kozal, died a martyr's death.

After the war, the Salesians returned to Łąd. In 1952 the Salesians opened a Higher Seminary.

### The Monastery

The edifice of the monastery adjoining the south part of the church was built in 1350. The gothic cloisters, the grand eastern vestibule, the cross and rib vault with the keystones cre-

ate a very rich theological and political program. The chapter-house dates back to 1360, and is almost square. After 1722, it was changed into a chapel with a Baroque decor. The biblical scenes on the walls date back to the 18th century and reflect the original court function of the hall. On the backs of the benches we can still see a unique illustrated portrait gallery of saints and blessed Cistercian brothers.

St. James the Apostle's chapel belongs to the most valuable mediaeval works of art in Poland. Its walls and vaulting are covered by the polychrome painted around 1370 by a Cistercian painter from Cologne. He shows the abbey's benefactor, Wierzbicka of Paniewice, kneeling with his family and the Cisterian before St. James. Despite the fact that the oratory was in the area of the monastery, it was devoted to the knights, and is a great source of their customs. Distinct features of the customs and the culture of the knights and the 14th century court can be seen in the scene of the Epiphany: the images of St. George and St. Martin, the patron saints of knights; and the illustration of the Gospel parable of Wise and Foolish Virgins. In 18th century Pompeo Ferrari conducted the Baroque extension of the church; used stucco on the Gothic elevation, planned the eastern portal, transformed the chapter-house, and lowered the refectory covering it with the lunette vaulting. In the western and eastern wings he located the monks' rooms. In the northern wing the library was located. The grand chapter-house called The Abbot's Hall was in the southern wing. Its spacious and bright decor is decorated by Adam Swach's frescos. The plafond shows an allegory of human life as either a path leading to heaven through the imitation of Christ and His Saints or one leading to the abyss of hell through sinning and trespasses. On the frieze under the plafond, the artist depicted the abbots who ruled the Łąd monastery through the ages. The Abbot's Hall is nowadays a place where the lecturers are given and a library of the Seminary is located. On the cloister walls one may notice oil paintings showing history of the Cistercian Order and its heroic figures. They were painted by Adam Swach in 18th century. He also decorated the western hallway with fresco.

### The church of Our Blessed Lady and St. Nicolas

The Romanesque church dates back to the turn of 13th century, but then pulled down in 17th century. The current Baroque temple is composed of 2 totally diverse parts. The eastern part was erected by Józef Szymon Bellotti in the second half of 17th century. It is similar to a mediaeval temple built in the shape of a cross. It is composed of a closed chancel with rib vaulting and the transept crowned with a dome. The vault was decorated with stucco work from the Bellotti's workshop. The chancel is intersected by a pair of opposing towers belonging to a quasi-fronton of the church.

Between 1711 and 1713, Adam Swach, a Franciscan painter from Poznań created the frescos adorning the dome in the transept (figures of the four Evangelists and saints worshipping the Holy Trinity in heaven), six scenes from the life of St. Bernard of Clairvaux in the southern arm of the transept and four monumental oil painting above the stalls. The vault frescos in

the northern arm of the transept were painted in 1720 by a Cistercian from Przemęt, Łukasz Raedtke. They portray Our Lady as the protector of the Cistercians, Cistercian abbey and lay Cistercians: and St. Ursula, the patron saint of Holy death, with an illustration of the parable of the Wise and Foolish Virgins. The coats of arms of Polish knights and secular clothes, especially those worn by Our Lady, are also worth noticing.

Stalls with ornamentation were constructed in 1680 by one of the Cistercians, Bartłomiej Adrian. In 1721 Ernest Broger made an altar-reliquary of St. Ursula, the biggest altar in Poland. The monumental altar of the Holy Cross in the southern arm of the transept was built in the 1730s to a design of Pompeo Ferrari. The architectural composition of the altar, monuments, and stucco imitation refer to Roman works of art by Francesco Borromini and Andrea Pozzo. The pulpit is a work of woodcarvers from Rawicz and Rydzyna and was made in 1735. Its Rococo ornamentation was added in 1790.

The western part of the church was erected in 1730 by Italian architect Pompeo Ferrari. He decided to put the central nave composed of three pervading ellipsis into the rectangle of external walls. A monumental 38-meter dome with a lantern is mounted on 8 tranverse arches and supported by arcades. The feeling of infiltration of the spaces is intensified by the organ and window empora. Thank to that, the incredible interior full of light was created. It is decorated by altars and confessionals crowned with figures of penitent saints created by Ferrari.

Inspired by the idea of Abbot Łukomski, Neunhertz portrayed an allegoric vision of the Church as a house erected by Divine Wisdom (Book of Proverbs 9, 1-2) The mystical edifice is supported by seven pillars – the seven most eminent Fathers and Doctors of the Church, whose works are piled like buttresses on the frescos, St. Jerome, St. Gregory the Great, St. Bonaventura, St. Bernard of Clairvaux, St. Thomas Aquina, St. Augustine and St. Ambrose. The central fresco above the arcade shows the victorious march of Divine Wisdom, leading all those who follows it through the triumphant gate of the church to heaven.

The twenty-voice organ was made in 1973 by the Cistercian Master of Przemęt, Józef Koegler, and still makes a great impression because of its Baroque sound.

Primate of Poland Krzysztof Antoni Szembek was involved in ceremonial consecration of the Baroque-style church in 1743.

## ZUSAMMENFASSUNG

Die ehemalige Zisterzienserabtei der Allerseiligsten Jungfrau Maria und des hl. Nikolaus in Łąd an der Warthe gehört zu den schönsten Sehenswürdigkeiten Polens. Sie ist ein unschätzbares Kunstwerk der Gotik- und Barockzeit in Polen. Das Kloster, das auf dem Abhang des Nordufers des Warthe-Urtales liegt, befindet sich heute im Zentrum des Naturparks (Warthemündung).

Um die Wende des 8. und 9. Jhs. entstand an dem rechten Ufer der Warthe und auf dem Handelsweg von Kalisz nach Gniezno eine befestigte slawische Burg Lenda. Nicht weit von der Burg stiftete der großpolnische Herzog Mieszko der Alte eine Zisterzienserabtei, die die Zisterzienser aus Altenberg bei Köln aufnahm. Zisterzienser Mönche errichteten um die Wende des 12. und 13. Jhs. die ersten Klostergebäude und die romanische Kirche, die es nicht mehr gibt. In der zweiten Hälfte des 14. Jhs. wurde das Kloster aus den Mitteln des großpolnischen Starosten Wierzbicka von Paniewice, des Königs Kazimierz des Großen und der großpolnischen Ritterschaft erweitert. Der jetzige Grundriss des Klosters mit dem gotischen Innenraum stammt aus dieser Zeit.

Im Jahre 1551 verließen die Zisterzienser der deutschen Abstammung die Abtei und wanderten nach Henryków in Schlesien aus. Ab diesem Moment gehörte das Kloster in Łąd den polnischen Mönchen. Im Jahre 1651 begann unter Abt Jan Zapolski der Umbau der romanischen Kirche in den Barockstil. Die Blütezeit der Abtei in Łąd fand unter dem hervorragenden Abt Mikołaj Antoni Łukomski (1697–1750). Jetziges Aussehen und die Ausstattung der Kirche und des Klosters sind sein Verdienst.

Im Jahre 1819, unter dem Druck der zaristischen Regierung, wurde die Zisterzienserabtei in Łąd aufgelöst. 1850 wurden vernachlässigte Objekte der Kirche und des Klosters von den Kapuzinern übernommen und restauriert. Zur Vergeltung für ihre Teilnahme am Januaraufstand wurden die Kapuziner von der zaristischen Regierung bestraft und nach Sibirien deportiert. Die Kirche und das Kloster wurden wieder geschlossen.

1888 kaufte sie der Bischof von Włocławek Aleksander Bereśniewicz und bildete hier im Jahre 1890 eine neue Diözese an Pffare.

Im Jahre 1921 wurde die Kirche und das Kloster von dem Bischof von Włocławek Stanisław Zdzitowiecki den Salesianern Don Boscos anvertraut. Die Salesianer gründeten in Łąd ein Kleines Seminar und ein Weisenhaus mit einer Schneiderschule.

Mit dem Ausbruch des zweiten Weltkrieges verließen die Salesianer das Kloster. Die Nazis schlossen die Kirche und im Kloster richteten sie in den Jahren 1939–1941 ein Gefängnis für Priester und Mönche ein, die dann in das Konzentrationslager Dachau abtransportiert wurden.

Nach dem Krieg kamen die Salesianer wieder nach Łąd zurück. Seit dem Jahre 1952 befindet sich im Kloster ein Priesterseminar der Salesianer Don Boscos.

### Das Kloster

Das Klostergebäude, das an der Südseite der Kirche anliegt, entstand nach 1350. Die gotischen Kreuzgänge und der östliche große Vorraum haben ein Kreuzrippengewölbe mit Schlusssteinen und Kragsteinen, was zusammen eine reiche, einheitliche Form bildet und sich gut erhalten hat. Der fast quadratische Kapitelsaal aus dem Jahre 1360, der im Jahre 1722 zu einer Barockkappelle

wurde, ist mit einem Sternengewölbe bedeckt, das sich auf einer Steinsäule stützt. Biblische Szenen an den Wänden (Anfang des 18. Jhs.) knüpfen in ihrer Thematik an die Gerichtsfunktion des Kapitelsaales an.

Auf den Rücklehnen der Mönchsgestühle wurden die Heiligen und Seligen des Zisterzienserordens dargestellt.

Das Oratorium des hl. Apostels Jakobus gehört zu den wertvollsten Denkmälern des Mittelalters Polens. Die Wände und Gewölbe sind reich mit Polychromie verziert und von einem Kölner Zisterzienser Maler um 1370 ausgemalt. In der Hauptszene zeigte er den Wohltäter des Klosters, den großpolnischen Starosten Wierzbicka von Paniewice, der mit seiner Familie und mit Zisterziensern vor dem hl. Jakobus kniet. Obwohl sich das Oratorium im Kloster befand, war es für die Ritterschaft vorgesehen und dient heute als Informationsquelle über die ritterlichen Sitten.

Charakteristische Züge des ritterlichen Ethos und der Adelsbräuche stellt die Szene der Anbetung der Heiligen drei Könige dar. Die Vorstellungen der ritterlichen Patronen des hl. Gregor und hl. Martin, und eine Vision des Jüngsten Gerichts und dazu gehörende Illustrationen des evangelischen Gleichnisses von den Klugen und unvernünftigen Jungfrauen sind hier zu bewundern. Wappen der polnischen Ritterschaft, modische weltliche Männer- und Frauenbekleidung und auch die Gottesmutter in Gewändern einer Hofdame in der Szene der Anbetung der Heiligen drei Könige ist bei der Betrachtung dieses Kunstwerkes zu beachten.

Anfang des 18. Jhs. wurde das Kloster von Pompeo Ferrari im Barockstil ausgebaut. Er ließ die gotischen Fassaden verputzen, machte einen Entwurf des Ostportals, baute den Kapitelsaal um, ließ das Refektorium (Speisesaal) herabsenken und mit einem barocken Gewölbe bedecken. In den östlichen und westlichen Seitenflügeln ließ er die Mönchszellen einrichten. Im nördlichen Seitenflügel fand die Bibliothek ihren Platz und im südlichen ein neuer großer Kapitelsaal, der heute Abteisaal genannt wird. Der Abteisaal wurde mit den Fresken von Adam Swach geschmückt. Auf dem Plafond zeigt sich eine Allegorie des menschlichen Lebens. Sie zeigt einen Weg, der zum Himmel durch die Nachfolge Christi und der Heiligen, und in die Hölle durch Sünden führt. Ein Fries unter dem Plafond zeigt die Porträts der Äbte von Łąd. Im Abteisaal befindet sich gegenwärtig einer der Seminarhörsäle und der Lesesaal der Seminarbibliothek. An den Kreuzgangswänden fand am Anfang des 18. Jhs. der Adam Swachs Gemäldezyklus, der die polnische und europäische Zisterziensergeschichte präsentiert, seinen Platz. Seine Fresken sind auch im östlichen Vorraum zu bewundern.

### Klosterkirche der Allerseiligsten Jungfrau Maria und des hl. Nikolaus

Die ursprüngliche romanische Kirche aus dem 12./13. Jh. wurde in der Hälfte des 17. Jhs. abgebaut.

Die jetzige Barockkirche besteht aus zwei stilistisch verschiedenen Teilen. Der östliche Teil wurde nach dem Entwurf von Józef Szymon Bellotti in der zweiten Hälfte des 17. Jhs. gebaut. Er erinnert an eine mittelalterliche Kirche in Form des Kreuzes: gerade geschlossener Altarraum (Presbyterium) mit einem Tonnengewölbe mit Lünetten und Querschiff mit einer Kuppel. Das Gewölbe wurde mit Stuck von ita-

lienischen Meistern aus der Bellotti-Werkstatt geschmückt. Der Chorraum besitzt zwei Türme, die quasi eine Front der Kirche bilden.

In den Jahren 1711–1713 malte Adam Swach, Franziskaner und Maler aus Posen, Fresken an der Kuppelwand des Querschiffes. Die Fresken zeigen die Gestalten der vier Evangelisten und die Heiligen, die die Heiligste Dreifaltigkeit im Himmel verehren, sechs Szenen aus dem Leben des hl. Bernhard von Clairvaux im südlichen Teil des Querschiffes und noch vier monumentale Ölgemälde, die über den Gestühlen hängen. Gewölbefresken im nördlichen Teil des Querschiffes aus dem Jahre 1720 wurden von einem Zisterzienser aus Przemęt, Łukasz Raedtke, gemalt. Sie stellen die Gottesmutter Maria als Beschützerin der Zisterzienser, der Zisterzienserorden und des Volkes dar. Man findet dort auch die hl. Ursula als Patronin des ruhigen Todes und das Bild der klugen und unvernünftigen Jungfrauen.

Die Gestühle im Chorraum wurden von dem Zisterzienser Bartłomiej Adrian 1680 geschnitzt.

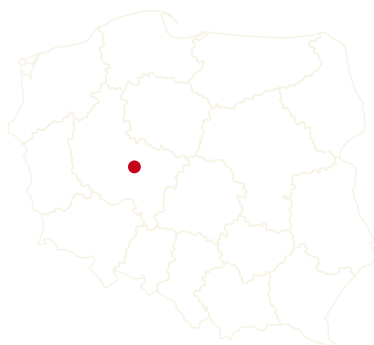
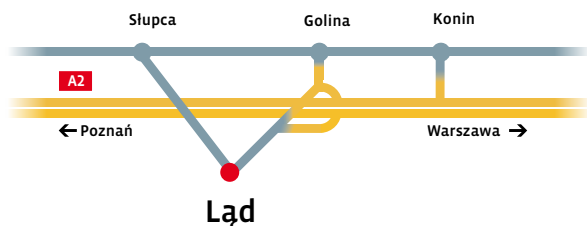
Im Jahre 1721 entstand in der schlesischen Schnitzerwerkstatt von Ernest Broger jeweils ein Altarretabel für den Hauptaltar und für Polens größten Reliquienaltar der hl. Ursula. Der monumentale Heilig-Kreuz-Altar wurde nach dem Entwurf von Pompeo Ferrari in den 30er Jahren des 18. Jhs. gebaut. Eine architektonische Komposition des Altares, Bildhauerei und in Stuck imitierter Marmor erinnern an römische Werke von Francesco Borromini und Andrea Pozzo. Die Kanzel aus dem Jahre 1735 wurde von Holzbildhauern aus Rawicz und Rydzyna geschnitzt. Die Rokoko-Ornamente wurden im Jahre 1790 an die Kanzel gebaut.

Der westliche Teil der Kirche mit dem Hauptschiff, das aus drei ineinandergreifenden Ellipsen besteht, wurde in den 30er Jahren des 18. Jhs. von dem italienischen Architekten Pompeo Ferrari gebaut. Die große Kuppelhaube, die auf acht Gurtbögen entfaltet und 38 Meter hoch ist, wird von hohen Arkaden gestützt. Die Kuppel wird von einer schönen Laterne gekrönt. Der Innenraum der Kirche wirkt dadurch außergewöhnlich und sehr hell mit vielen schönen Altären und Beichtstühlen, die von Ferrari entworfenen Schnitzereien der Büsser gekrönt sind.

Die Malereien aus dem Jahre 1732 – ein Werk von Georg W. Neuhertz – schmücken die Kuppel. Nach der Vorstellung des Abtes Łukomski zeigte Neunhertz eine alegorische Vision der Kirche als Haus der Gottesweisheit (Spr 9, 1–2). Es stellt ein mystisches Haus auf sieben Säulen dar. Gemeint sind damit die sieben Kirchenväter und Lehrer der Kirche: Hieronymus, Gregor der Große, Bonaventura, Bernhard von Clairvaux, Thomas von Aquin, Augustinus und Ambrosius. Die Werke der Genannten sind auf den Fresken dargestellt und als architektonische Säulen wahrzunehmen. Das Hauptfresko über den Arkaden zeigt einen Siegeszug der Weisheit Gottes. Diejenigen, die ihr folgen, werden durch ein Triumphtor der Kirche zum Himmel geführt.

Eine Orgel mit 20 Registern in Łąds Kirche wurde von Józef Koegel, einem Zisterzienser Orgelbauer aus Przemęt, im Jahre 1734 gebaut. Sie entzückt alle durch ihren barocken Klang.

Die Konsekration der Barockkirche erfolgte 1743 und wurde von dem polnischen Primas Krzysztof Antoni Szembek vollzogen.



● Współrzędne GPS  
52.20510°N  
17.89279°E

Wyższe Seminarium Duchowne  
Towarzystwa Salezjańskiego  
Łąd 101  
62-406 Łądek  
tel. 63 276 33 23  
fax 63 274 37 85  
e-mail: lad@salezjanie.pl  
www.wsdts.pl

Towarzystwo Salezjańskie  
Inspektorat pw. św. Wojciecha  
ul. św. Jana Bosko 1  
64-920 Piła  
e mail: towsalez@pi.onet.pl

tekst:

**Janusz Nowiński**

Autorzy fotografii:

**Maciej Bronarski**: s. 84

**Karol Budziński**: zdjęcie na okładce, s. 4-5, 48-49

**Anna Jabłońska**: s. 53, 54-55

**Sławomir Krajewski**: s. 18-19, 24, 38-39, 46-47, 54, 52, 57, 59, 60, 62, 64-65, 67, 69, 75, 82, 83, 86, 87, 88, 92, 95

**Krzysztof Kwaskowski**: s. 16, 28, 42-43, 44, 58

**Waldemar Łachut**: s. 6-7, 8-9, 10-11, 20-21, 30-31

**Janusz Nowiński**: s. 15, 17, 22-23, 24, 25, 26-27, 29, 32, 33, 40, 41, 45, 50, 51, 52, 53, 56, 59, 61, 63, 64, 66, 67, 68, 70, 71, 74, 76-77, 80, 81, 82, 85, 86, 87, 89, 93, 94

**Zbigniew Tomczak**: s. 12-13, 14-15, 90, 91

**Anna Olej-Kobus, Krzysztof Kobus**: 34, 35, 36-37

**Andrzej Wiśniewski**: s. 96-97

**Jan Zięba**: s. 72-73, 78-79

opracowanie graficzne:

**Sławomir Krajewski**

redakcja:

**Urszula Krajewska**

przekład angielski:

**Wiktor Krajewski**

przekład niemiecki:

**Joanna Gawłowska**



www.lad.pl



tamkapress

Warszawa 2013

Wydanie drugie poprawione i poszerzone

© 2013 Towarzystwo Salezjańskie  
Inspektorat pw. św. Wojciecha  
& Tamkapress

Wszelkie prawa zastrzeżone

Nieautoryzowane kopiowanie i rozpowszechnianie całości  
lub fragmentu niniejszej publikacji powoduje naruszenie  
praw autorskich.

Printed in Poland

ISBN 978-83-937339-4-1